

תרפ"ד - תש"פ
96

ישיבת מרכז הרב

שיחת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א

סוכות ושמחת תורה

שנה אחת-עשרה תש"פ

ישיבת
מרכז
הרב

מצווה תמידית

ברשות הרמ"ם, מורינו ורבותינו. הזכירו פה את מה שכתוב (ר"ה טז): שחייב אדם לקבל את פני רבו ברגל, שלומדים את זה מהשונמית. הפנ"י שואל במסכת ר"ה שם, הרי לקבל פני רבו זה בכלל מצוות עשה שהזמן גרמא, שהרי מצווה להקביל ברגל, ואם כן איך אפשר ללמוד מהשונמית, הלא היא פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא? מכאן הראיה שעצם המצווה היא כל הזמן, רק מפני שא"א להטיל על האדם חיוב תמידי בנושא הזה, ולכן נתנו לזה זמן מסוים - חודש, שבת, רגל וכד'. אומר הפנ"י, שבמקום כזה אין פטור של הזמן גרמא, כי 'זמן גרמא' זה רק במקום שהזמן גורם לחיוב, אבל במקום שהזמן הוא לא גורם לחיוב, אלא החיוב הוא כל הזמן, אלא שכדי לא להעמיס מדי קבועו זמנים מסוימים, זה לא נקרא מצוות עשה שהזמן גרמא.

מה העניין להקביל פני רבו ברגל?

ראיתי פעם בגמרא של הרצ"ה זצ"ל, על הגמרא הזו בר"ה "חייב אדם לקבל פני רבו ברגל". הרצ"ה כתב שם הערה בצד, "עיין מנורת המאור הקדמון". מנורת המאור הקדמון כתב סברה חדשה, מה העניין של הרגל להקבלת פני רבו. הוא אומר, שהיות וביום טוב יש עניין של שמחה, שמחת החג, אדם צריך לשמוח בחג בכל מיני שמחה, הלל ושירה וריקודים וכד', וכן לבוא לראות פני רבו ברגל זה חלק שגם קשור לשמחת החג, להוסיף עוד עילה, עוד צורה של שמחת החג. לכן יש דין של חייב אדם לקבל פני רבו ברגל.

הרמ"ע מפאנו כתב בתשובות שהיות וישראל קדשינהו לזמנים (ברכות מט.), בכל יו"ט ניכר כוחם של חכמים יותר מאשר שאר ימות השנה, ולכן יש עניין לקבל את פני רבו ברגל דווקא, מפני שאז ניכר יותר היום טוב, שישראל

קדשינהו לזמנים. ניכר יותר כוחם של חכמי ישראל בפרט בתורה שבע"פ.

השמחה בניסוך המים

הרב רענן זצ"ל אמר פעם בשמחת בית השואבה בבית הרב, למה עושים את השמחה הגדולה שמחת בית השואבה דווקא על הנושא של ניסוך המים? לא עושים כ"כ רעש גדול בשאר המצוות. הוא הסביר, שהיות ובניסוך המים היה ויכוח לחכמי ישראל עם הצדוקים, היו צריכים להבליט את כוחה של תורה שבע"פ. וכפי שהרמב"ם כותב, שהצדוקים ההגדרה שלהם היא אלו שכופרים בתורה ובמגידיה. אז כדי להראות כוחם של חכמים, בדבר שהיו חכמי ישראל במחלוקת עם הצדוקים היו עושים את זה ברעש יותר גדול, בשמחה הרבה יותר גדולה. הוא מביא דוגמא לכך, מה שכתוב במסכת מנחות (סה:) שגם לגבי קצירת העומר שחולקים על הצדוקים מה זה "ממחרת השבת" (ויקרא כג, י), כתוב שג"כ היו חוזרים על אותו ביטוי, שהוא שואל אם לקצור ואומרים לו כן, וחוזרים על זה שלוש פעמים - בדבר שרוצים להבליט את כוחם של חכמי תורה שבע"פ צריך לעשות את זה בצורה הרבה יותר משמעותית, כדי שזה ייכנס ללבבות.

לחזק את התורה שבע"פ

בפרקי אבות (א, טז) כתוב שרבן גמליאל אומר "עשה לך רב והסתלק מן הספק", שם במשנה כתוב "רבן גמליאל אומר". שואל אחד המפרשים הקדמונים על פרקי אבות, למה דווקא בתקופת רבן גמליאל התחילו להוסיף את התואר "רבן", הרי אנחנו יודעים שהכלל אומר בדר"כ "גדול מרבן שמו", וא"כ היו צריכים להגיד, גמליאל אומר, כמו שאומרים הלל, שמאי. למה דווקא בתקופה של רבן גמליאל הוסיפו לשם את

התואר רבן? אומר שם אותו פירוש, שמפני שבזמנו התחיל לצוץ עניין הצדוקים, והיו צריכים לחזק את הכוח של התורה שבע"פ של חכמי ישראל, אז חלק מהחיזוקים היו להוסיף תואר לשם, לכן הוסיפו את המילה "רבן" לשם. מפני שבמקום שצריך לחזק את תורה שבע"פ בכל עת ובכל שעה, ועל אחת כמה וכמה בזמן שהיה מאבק עם הצדוקים, לכן עשו את ניסוך המים בשמחה ובששון מעבר למה שעשו בכל המצוות האחרות שהיו במקדש.

להישאר במדרגת הקדושה

אחת המצוות העיקריות בסוכות זה ניסוך המים. רש"י בספר ויקרא (ב, יג) מביא את מה שחז"ל אמרו, שבזמן שהקדוש ברוך הוא הפריד בין המים העליונים למים התחתונים, המים שנשארו למטה צווחו כלפי הקדוש ברוך הוא, גם אנחנו רוצים להיות לפני המלך. והקדוש ברוך הוא ניחם אותם בכך שינסכו מים בחג הסוכות. מה הניחום כאן? כשכל השנה מנסכים יין, ושבעה ימים בשנה עושים ניסוך המים, מה הנחמה פה? בפשטות הכוונה היא, שלפעמים כשיש מציאות של "ישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה", לפעמים זה הרבה יותר גדול מעבודתם של אלה שנמצאים כל הזמן בהיכלו של מלך. אז זה מה שהקדוש ברוך הוא אמר, שהתשוקה שיש לכם במשך כל הזמן, במשך כל השנה להגיע לחג הסוכות שאז ינסכו את המים כפי שהקדוש ברוך הוא הבטיח, זה הנחמה שיש להם, מפני שכשאתם משתוקק ומגיע למה שהוא משתוקק, "ישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה" - יש בזה מדרגה מיוחדת שלא כל אחד אולי מרגיש אותה, אדם שמשתוקק תמיד מרגיש הרבה יותר מאלה שנמצאים כל הזמן. הזכרנו פעם את מה שאומר הצמח צדק על הפסוקים "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועייף בלי מים, כן בקודש חזיתך לראות עזך וכבודך" (תהילים סג, ב-ג) אומר הצמח צדק, שבזמן שדוד המלך היה צמא להגיע למקדש, לקדושה, זוהי דרגה מאוד גבוהה, אולם כשאתם לבסוף מגיע לאיפה שהוא כ"כ שאף, לפעמים המתח הרוחני יורד, 'כבר הגעתי'. על זה אמר דוד המלך "כן בקודש חזיתך" - שבאותו צימאון שהיה לי לפני שהגעתי למקום הקדוש, רצוני שאותו צימאון ימשיך ללוות אותי גם אח"כ כשנגיע למקום של קדושה.

יש ספר באר אברהם, שהוא פירוש של בנו של הגר"א על ספר תהילים, ויש שם דברים שהוא מביא בשם הגר"א. אז הוא אומר על הפרק "לדוד ה' אורי וישעי" (פרק כז) שחז"ל

אומרים במדרש שוחר טוב בתהילים (כז, ד) שאורי זה ראש השנה, וישעי זה יו"כ, כי יצפנני בסוכו זה חג הסוכות. והוא מוסיף בשם הגר"א, שמה שנאמר אח"כ "אל תסתר פניך ממני", זה הולך על "כי יצפנני בסוכו". שכשמגיעים למקום שיש ענני כבוד, אז לפעמים אדם כבר נכנס לעניין ויכול לפספס את מה שהוא יכול לקבל באותו זמן, ועל זה אמר דוד המלך, אל תסתר פניך ממני. דווקא בשעה שאדם מגיע למקום שהוא צמא להגיע אליו, יושב תחת ענני כבוד, לדעת איך למצות את ענני הכבוד שהם ישפיעו על האדם שזה יהיה צידה לדרך גם לתקופה יותר מאוחרת.

ההתרצות בתוספת

המיוחד במצוות הנסכים הוא שזה תוספת לקורבן. הספורנו כותב בפרשת שלח (במדבר יד, מה), שרק אחרי חטא המרגלים הקדוש ברוך הוא ציווה להביא נסכים גם בקורבן יחיד, מפני שהיות ואז הייתה ירידה מסוימת בדרגת עמ"י, כשאתם עבד את הקדוש ברוך הוא והביא קורבן, לא היה מספיק הקורבן כשלעצמו אלא היה צריך להוסיף משהו, כדי שהקורבן ירצה לפני הקדוש ברוך הוא. לפעמים כדי שתהיה נחת לבוא מהקורבן זה רק ע"י התוספת. קורבן בלי נסכים חסר משהו בעצם הקרבה לקב"ה.

כשמלכי צדק הוציא לחם ויין לאברהם אבינו אז אומר שם רש"י (בראשית יד, יח) שהוא רמז לו על המנחות והנסכים שעתידיים בניו להקריב. למה הוא לא רמז לו על עצם הקורבנות? מפני שכמו שהספורנו אומר, צריך לא רק להיות נקי, אלא צריך לעשות פעולות כאלו שאנחנו נהיה רצויים לפני הקדוש ברוך הוא. זה מה שאמר לו מלכי צדק, בניך עוד יקריבו נסכים ומנחות. ע"פ ההלכה, גוי לא חייב להביא נסכים, והכהנים מקריבים אחרי הקורבן של הגוי את הנסכים. הגוי לא מנדב נסכים מפני שאצלו אין את העניין הזה של הריצוי, של קרבה יותר גדולה לפני הקב"ה. אותו דבר כשמשא רבינו דיבר עם בני קורח "אל תפן אל מנחתם" (במדבר טז, טו). על איזו מנחה מדובר? אומר שם רש"י או השפתי חכמים, שמשא רבינו דיבר על המנחות והנסכים. למה הוא לא ביקש על עצם הקורבן? מפני שמשא רבינו רצה לומר שגם מה שהם יעשו זה לא יעלה לרצון לפני הקדוש ברוך הוא. לכן הדגש המיוחד בבקשת משה רבינו היה על הנסכים ולא על עצם הקורבן.

אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה

צריך להבין, מדוע תפילת מנחה נקראת בשמה? הרי תפילות כנגד תמידים תקנום, תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים. וכך התוס' (ברכות ו:) שואל, למה קוראים לתפילה שכנגד תמיד של בין הערביים מנחה. ומשיב, שמפני שכשמקריבים את המנחה, שהיא תוספת, זו שעת רצון. הגמרא אומרת שאליהו לא נענה אלא בתפילה המנחה, ואומר התוס' שעל שם המנחה דווקא, מפני שהתוספת זה מה שהופך את ההתרצות להיות ריח ניחוח לפני הקדוש ברוך הוא. אומר התוס', והמגן אברהם ככה מפרש, שלפי זה תהיה נפקא מינה אם מותר להתפלל מנחה מיד אחרי השקיעה, מפני שהדם של הקורבן עצמו נפסל בשקיעה, אבל המנחות והנסכים לא נפסלים בשקיעה. אומר המגן אברהם, שעיקר השם של תפילת מנחה זה על שם המנחה שמקריבים מיד אחרי התמיד של בין הערביים, ובדיעבד אפשר להתפלל מנחה על שם המנחה שהיא ממשיכה וקרבה גם קצת אחרי השקיעה. המגן אברהם אומר שמיד אחרי השקיעה יש שיטה שסוברת שאפשר להתפלל, מפני שזה נקרא תפילת מנחה על שם המנחות, על שם הנסכים, לא על שם עצם הקורבן. זה המיוחד שיש בנסכים בחג הסוכות. סוכות מגיע אחרי יום הכיפורים, שזה הזמן של ההתרצות, כמו שהרב אומר באורות התשובה, שכפרת חטאים זה ללכת בדרך חדשה וישרה, וזה מדרגה גדולה וגבוהה מאוד. אבל גם אחרי זה אדם צריך להיות בדרגה כזאת שהוא כולו נרצה לפני הקדוש ברוך הוא.

התרצות כלפי הקדוש ברוך הוא

אבי זצ"ל אמר לי פעם בעניין ליל הסדר, שיש שם הרבה סימנים "קדש" "ורחץ" וכו', ויש סימן אחד בסוף, לא לפי כל השיטות, שנקרא "נרצה". ובכל ההגדות של פסח שכתוב בהם את ה"הנני מוכן ומזומן", אז כתוב בהם "הנני מוכן ומזומן לקיים נרצה". מה זה הנני מוכן ומזומן לקיים נרצה? לקיים "ורחץ" זה מוכן, אכילת מצה, כורך, כשעושים פעולה זה מוכן, אך מה זה הנני מוכן ומזומן לקיים נרצה? אלא זו הכוונה, שאדם יעשה את הפעולות שלו בצורה כזאת שהוא יודע שזה יעלה לרצון לפני הקדוש ברוך הוא, שזה יעשה לו נחת רוח. כמו שמתפללים על זה בתפילה "רצה ה' אלוקינו", אחרי שאמרנו שמע קולנו. זה מיוחד בניסוך המים ולכן חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו. על זה עושים את השמחה, מפני שזה זמן הקרבה היותר גדול משאר המועדים לפני הקדוש

ברוך הוא. ולכן דווקא מדגישים את זמן שמחתנו המיוחד הזה בחג הסוכות, גם בגלל מה שהזכרתי בהתחלה, בגלל הדגש על תורה שבע"פ, על כוחם של חכמי ישראל, שגם אז יש גם ניסוך המים שהוא לא קיים במשך שאר ימות השנה, שהוא תוספת של התרצות כלפי הקדוש ברוך הוא.

עבודת ה' בשמחה

שאל אותי יהודי מהעיר העתיקה בחול המועד, שהוא עשה הרבה אירועים, אבל הגשם שירד בסוכות עצר לו את כל האירועים באמצע, האם מותר להתפלל על עצירת גשמים בחול המועד סוכות? פגשתי בתחילת השבוע את הרב יצחק בן שחר מקדומים, והוא אמר לי שהוא ישב פעם אצל הרצי"ה בסוכה וירדו גשמים והיו צריכים לצאת מהסוכה, והרצי"ה אמר לו, שכנראה הצורך של הגשמים הוא צורך יותר כללי ממה שאנחנו עכשיו נשב בסוכה. רק אז זה היה אחרי שנת בצורת, צריך לדעת אם זה אותו דבר. אבל אין ספק שזה הזמן שהקדוש ברוך הוא נתן לנו להתקרב אליו. כמו שהכוזרי (מאמר שני, נ') כתב שעבודת ה' בתעניות ועבודת ה' בשמחה זה על אותו משקל. ואם השמחה תביא את האדם גם לעבודת ה' בשמחה ע"י רקידת הרגל, אז ודאי שזה בשמחה הרבה יותר גדולה.

אתה הראת לדעת

המנהג הוא שביום שאחרי סוכות מתפללים על הגשם. למה דווקא אז? כתוב באחד מהראשונים, ששמיני עצרת הוא התכלית של החג, התכלית של סוכות. ידוע שיש אמרה חסידית, שכל אלול התכלית שלו זה להגיע לראש השנה, וראש השנה התכלית זה להגיע ליום כיפור, ויום כיפור תכליתו להגיע לסוכות, והתכלית של סוכות זה להגיע לשמחת תורה שתכליתה היא שאדם יגיד בקול רם בתחילת ההקפות "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה).

אומר בעל ספר המנהיג, זה התכלית של כל המועדים. אז אפשר להתפלל על הגשם, מפני שבזמן שיש התרצות שלנו אל הקדוש ברוך הוא זה הזמן של התפילה היותר נענית, כמו שהמשנה בתענית (ג, ח) אומרת שבקשו מחוני המעגל להתפלל על הגשמים, והמשנה מסבירה למה בקשו דווקא ממנו - מפני שהוא כבן המתחטא בפני אביו, ואביו עושה את רצונו. זאת אומרת שהתפילה המקובלת יותר היא כשהאדם נכנס לגדר של בן שמתרצה על אביו. והגדר של זה הוא, שמה

שהוא מבקש הקדוש ברוך הוא עושה את רצונו, לא רק את הבקשה שלו, זה הזמן לירידת הגשמים.

תורה תחילתה חסד וסופה חסד

בשמחת תורה כולנו מחוברים לפסוק "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו". לא רק אנחנו רוקדים עם התורה, אלא גם התורה רוקדת אתנו. על זה נאמר בקריאה של שמחת תורה, פרשת וזאת הברכה "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'...ואתה על במותימו תדרוך" (דברים לג, כט). אומרים חז"ל בירושלמי, אשריך ישראל עם נושע בה', בזכות היגיעה בתורה. ועל כך ממשיך הפסוק "ואתה על במותימו תדרוך". אומר השפת אמת, תדרוך זה לא במובן של הריסה ונתיצה, אלא תדרוך זה מלשון דריכה ענבים. בכוח התורה יש לעם ישראל יכולות להוציא את התוכן מכל דבר. יש לעם ישראל את הכוח להוציא יקר מזולל. ולכן הפסוק הזה הוא הפסוק האחרון שנבואת משה רבינו. כי עיקר התורה והמסר של משה רבינו "תורה תחילתה חסד וסופה חסד" (סוטה יד.). תורה שמלמדה לאחרים עליה נאמר "תורת חסד על לשונה" (משלי לא, כו). וזה מה שאומר לנו הפסוק שקוראים אותו ביום שמחת תורה "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'", אבל זה עם כזה שיוזע שמכוח התורה "ואתה על במותימו תדרוך". להוציא יקר מזולל, להוציא את טיפת הטוב שטמון לפעמים גם מאחורי הרע.

מהות שמיני עצרת

אומרים חז"ל, המהות של שמיני עצרת בגלל שאמר הקדוש ברוך הוא לאחר שבעת ימי חג הסוכות, קשה עלי פרדתכם, עכבו עמי עוד יום אחד. וכל המפרשים שואלים, וכי אם נוסף עוד יום אחד לא תהיה הפרידה קשה? אנחנו חוגגים שבעה ימים עם הקדוש ברוך הוא, ועל זה אמר הקדוש ברוך הוא קשה עלי פרדתכם, קל וחומר שאם נחגוג עם הקדוש ברוך הוא שמונה ימים הפרידה תהיה קשה? לא מדובר כאן רק על תוספת זמן בלבד. רש"י אומר (במדבר כט, לה) "לפי שכל

ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם". רש"י בפסוק לאחר מכן כתב על שמיני עצרת "כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במס' סוכה". הגמרא במסכת סוכה (נה:): אומרת "משל למלך שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום האחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה שאהנה ממך". הגמרא לא הזכירה במפורש בנים, רואים מדברי רש"י שבמעבר מסוכות לשמחת תורה יש מעבר מגדר של "עבדיו" בחג הסוכות ל"אוהביו" ו"בניו" בשמיני עצרת. ולכן כפי שאמרנו ביום הזה מתפללים על הגשם. אנחנו זוכים בחיבור עם התורה להתעלות מדרגה "עבדיו" לדרגת "בניו" ו"אוהביו", הרי שזו השעה להתפלל על גשמי הברכה.

אנחנו אומרים בפיוט ידיד נפש בהתחלה "משוך עבדך אל רצונך" ואח"כ מבקשים "וחוסה נא על בן אהובך". ומסיימים "הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך". השיבוך והשילוב של גדר עבדים וגדר בנים. וזו התשובה לקשה עלי פרידתכם, בן מאבא לעולם לא נפרד. זו לא רק תוספת של עוד יום, זה שינוי מהותי. ולכן שמחת התורה היא שמחה כן שחוזר ומתגעגע ומדבק בחזרה באביו שבשמיים.

אני רוצה להודות לכל הבחורים שעזרו, לא רק בהקמת הסוכה שלא התפרקה ברוחות, אלא גם בכל הארגון של מעמד הקבלת פני רבו במשך כל חול המועד. ישר כוח לכולם ותודה רבה.

יהי רצון שהקדוש ברוך הוא ישפיע על כולנו בעזרת ה' הרבה שמחות ולכל בית ישראל ולבשורות טובות, ושנדע איך למצות ולקחת אתנו את כל הכוחות המיוחדים שהקדוש ברוך הוא מוריד לנו ברכה עד בלי די בכל הימים הנוראים ובחג הסוכות ובשמיני עצרת הבא עלינו לטובה. מועדים לשמחה!